

STRESZCZENIA

2/2008 Migracje

Andrzej Sakson

Migracje - fenomen XX i XXI wieku

Wiek XX nazywany był wiekiem migracji. Początek nowego XXI wieku włączył w ruch międzynarodowych migracji coraz liczniejsze rzesze ludzi. W 2006 r. dwa miliony Polaków przebywało na emigracji. Najwięcej, bo około 580 tys. wybrało Wielką Brytanię oraz Niemcy - około 450 tys. W Polsce w 2006 r. przebywało 200 tys. imigrantów, głównie z Ukrainy. Do państw posiadających największą liczbę emigrantów w 2005 r. zaliczano głównie Stany Zjednoczone - 38,4 mln migrantów (20,2 proc. ogółu mieszkańców), Rosję - 12,1 mln (6,4 proc.) oraz Niemcy - 10,1 mln (5,3 proc.). Rozszerzenie w 2004 r. Unii Europejskiej o nowe państwa Europy Środkowo-Wschodniej, skutkowało m.in. całkowitym lub częściowym otwarciem rynku pracy w "starych" państwach Unii. Fakt ten przyczynił się do wzrostu migracji zarobkowych, powodując rozliczne konsekwencje, np. dla polskiego rynku pracy.

Anna Wolff-Powęska

Żyd Wieczny Tułacz: legenda i rzeczywistość

"Żyd Wieczny Tułacz" funkcjonował przez stulecia w tradycji biblijnej i kulturze ludowej. Jako legenda i mit obecny był w literaturze europejskiej. Znalazł trwałe miejsce w wyobraźni i sfabularyzowanych przekazach polskiej prozy i poezji. Występował pod różnymi postaciami i nazwami. Przekaz jaki niósł w sobie był jednak bardzo realny. Wywodził się z tradycji judaizmu; niósł w sobie przekleństwo narodu obwinianego o ukrzyżowanie Jezusa. W ciągu wieków legenda spotykała się z rzeczywistością. Obie wspomagały się wzajemnie. Wypędzenie i tułaczka, jakie były udziałem ludu Izraela znalazły tragiczny finał w XX w., wieku Holocaustu, ale i utworzenia państwa Izrael, w którym "wieczny tułacz" znalazł swą ojczyznę.

Martin D. Brown

"Desperackie lekarstwo". Brytyjskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wobec "kwestii sudetoniemieckiej" (październik 1938 - grudzień 1945)

Polityka brytyjska wobec W. Jakscha i "kwestii sudetoniemieckiej" od października 1938 r. do grudnia 1945 r. kształtowała się doraźnie - w odpowiedzi na rozwój wypadków międzynarodowych i na głos opinii publicznej. Po układzie monachijskim władze brytyjskie zaferowały sudetoniemieckim uchodźcom pomoc finansową, nawiązały stosunki polityczne z W. Jakschem oraz podjęły szereg prawnych zobowiązań. Kiedy rząd E. Beneš okazał się bardziej przydatnym sojusznikiem Foreign Office po cichu wycofało się z udzielania pomocy sudeckim Niemcom w Wielkiej Brytanii. Autor przedstawia zaangażowanie się rządu brytyjskiego w rozwój planów "transferu" Niemców sudeckich z Czechosłowacji: od 1940 r. MSZ zamawiało analizy na temat przydatności "transferu ludności". W końcu aliansi uznali to "desperackie lekarstwo" za najbardziej korzystne rozwiązanie kwestii mniejszości w Europie i poprawy regionalnego bezpieczeństwa. Autor opisuje, jak w Wielkiej Brytanii wyłaniała się opozycja wobec tych

propozycji. Pokazuje, jak W. Jaksch bez powodzenia usiłował zapobiec planom przesiedleń i jak kwestionując je wraz z grupą osób kształtującą brytyjską opinię publiczną, wywarł decydujący wpływ na historiografię zachodnią, rozpoczynając dyskusję, która przetrwała zimną wojnę i trwa nadal.

Kazimierz Dopierała

Stowarzyszenie Polskich Pracowników Naukowych w Ameryce im. Tadeusza Kościuszki

Głównym celem działającego w latach 1940-1942 stowarzyszenia było szukanie możliwości zatrudnienia polskich naukowców w uczelniach amerykańskich w okresie II wojny światowej oraz prezentacja społeczeństwu amerykańskiemu ich dorobku naukowego. Miało ono służyć przyszłej, niepodległej Polsce w odtworzeniu kadry naukowej częściowo zniszczonej przez okupanta niemieckiego i sowieckiego. Zabiegi skonsolidowania polskiej społeczności naukowców podjęli prominentni przedstawiciele nauki polskiej, w większości członkowie Polskiej Akademii Umiejętności, którzy różnymi drogami dotarli do USA. Korzystali z doświadczeń osób przebywających już od dawna na tym terenie, a przede wszystkim z wiedzy Stefana Mierzwy, sekretarza wykonawczego Fundacji Kościuszkowskiej. Nazwiska znanych polskich naukowców, obecnie zapomniane w Polsce, warte są przypomnienia, choćby w 400-setną rocznicę przybycia pierwszych Polaków do Ameryki. Do twórców stowarzyszenia należeli: Wojciech Świątosławski, Oskar Halecki, Jan Kucharzewski, Wacław Lednicki, Bronisław Malinowski, Rafał Taubenschlag oraz Stefan Mierzwa. Utworzenie Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce, oferującego lepsze warunki działania, finansowanego przez rząd Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie, spowodowało przejście najbardziej aktywnych członków do instytutu. Dwie organizacje o podobnym profilu nie mogły istnieć przy stosunkowo niewielkiej liczbie polskich uczonych przebywających w USA. Stowarzyszenie wytyczyło jednakże główne kierunki aktywności nowo powstałemu instytutowi.

Jacek Poznański

Pamięć zbiorowa i ideologia narodowa polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii na łamach "Dziennika Polskiego"

Pamięć zbiorowa to wyobrażenia na temat wspólnej przeszłości podzielane przez członków danej społeczności czy grupy. Jest jednym ze składników ich tożsamości i sprzyja ich integracji. Jako taka może być podstawą funkcjonujących w grupie ideologii. Niniejszy artykuł to próba rekonstrukcji elementów pamięci zbiorowej i ideologii narodowej przedstawicieli polskiej emigracji niepodległościowej w Wielkiej Brytanii. Została ona oparta na analizie treści artykułów wydawanego w Londynie "Dziennika Polskiego".

Katarzyna Jedynakiewicz-Mróz

Z dziejów niemieckiej antynazistowskiej reprezentacji politycznej na uchodźstwie. "Council for a Democratic Germany" (1944-1945)

Artykuł prezentuje genezę powstania, założenia programowe i działalność Council for a Democratic Germany - organu pretendującego do roli przedstawicielstwa niemieckich środowisk antynazistowskich na uchodźstwie. Powołane do życia w maju 1944 r. w USA gremium stanowić miało alternatywę wobec utworzonego w lipcu 1943 r. w ZSRR Nationalkomitee "Freies Deutschland". Na czele struktury stanął Paul Tillich, znany z niemieckojęzycznych audycji rozgłośni Voice of America. Polityczne zaplecze Rady tworzyły partie niemieckiej lewicy (grupa Neu Beginnen, SAP, część SPD, KPD) oraz chadecji (Zentrum). Oprócz Deklaracji z 3 V 1944 r. członkowie gremium opracowali szczegółowy program przebudowy Rzeszy po upadku

Hitlera. Propozycje gremium dotyczyły roli związków zawodowych, systemu społeczno-ekonomicznego, zmian w szkolnictwie i wymiarze sprawiedliwości. Czynnikiem spajającym koncepcje Council był postulat powierzenia transformacji ustrojowej kraju samym Niemcom, nie zaś przedstawicielom zwycięskiej koalicji. Aspiracje Rady do roli uczestnika procesu odbudowy kraju nie zostały spełnione. U podstaw tego stanu rzeczy leżała kontrowersyjność części poglądów gremium - sprzeciw wobec alianckiej okupacji Niemiec, brak akceptacji dla zmian granic, podważanie tezy o odpowiedzialności narodu niemieckiego za zbrodnie reżimu Hitlera. Kluczową przyczynę fiaska inicjatywy stanowił brak poparcia ze strony władz Stanów Zjednoczonych. Nie mając zaufania do postawy mieszkańców Rzeszy Biały Dom poparł koncepcję wieloletniej kontroli Niemiec przez zwycięskie mocarstwa. Ostateczny kres nadziejom wychodźstwa położyły decyzje konferencji Wielkiej Trójki w Poczdamie. W październiku 1945 r. Council uległa rozwiązaniu.

Agnieszka Gryska

Ledigenheim. Mieszkanie dla nowoczesnego nomada

Architektura mieszkalna przeznaczona do pobytu tymczasowego jest typem specyficznym, którego historia, wywodząc się z antycznej hospitalitas, sięga początków kultury europejskiej. Paradoksalna poprzez swoją funkcję bo powiązana ze stanem pozostawania w drodze, stoi w opozycji wobec zadania ochrony miejsca usytuowania - przyczyny budownictwa. W epoce nowoczesnej, kiedy sposób życia całych grup społecznych poczęła charakteryzować wzmożona mobilność, status niektórych jednostek stał się niejednoznaczny - zawieszony pomiędzy kategoriami nomadyzmu i osiadłości. Podobna dychotomia cechuje wznoszone dla tychże formy architektoniczne. Zróznicowany czas pozostawania w nich lokatorów nie pozwala na klasyfikację ich jako przestrzeni zamieszkiwania lub krótkotrwałego pobytu, podobnie jak profil działalności, plasujący się pomiędzy gałęziami komercyjną i opiekuńczą (hotelu i schroniska). Przedmiotem stanowiącym punkt wyjścia dla rozważań na temat "architektury tymczasowego zamieszkiwania" oraz grupy jej adresatów jest Dom hotelowy dla osób samotnych i małżeństw bezdzietnych, zaprojektowany przez Hansa Scharouna na wystawę Werkbundu we Wrocławiu w 1929 r.

Piotr Zientara

Polski rynek pracy

Istnieją podstawy, by twierdzić, iż obowiązywanie restrykcyjnych przepisów dotyczących zwalniania oraz istnienie wysokich pozapłacowych kosztów pracy spowodowało, że w Polsce - kraju silnych związków zawodowych, które na początku transformacji ustrojowej uzyskały szerokie przywileje i uprawnienia - wykształcił się rynek pracy typu "swoi-obcy" (insider-outsider labour market). Niniejszy artykuł stanowi próbę przeanalizowania mechanizmu i konsekwencji funkcjonowania takiego rynku pracy. W tym celu omówiono zarówno znaczenie regulacji rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem ustawodawstwa chroniącego miejsce pracy (employment protection legislation), jak i źródła mocnej pozycji organizacji pracowniczych. W artykule dowodzi się, iż ukształtowanie się rynku pracy typu "swoi-obcy" nie tylko dyskryminuje bezrobotnych i innych outsiderów, którym trudno znaleźć zatrudnienie lub być zatrudnionym na podstawie kodeksu pracy, ale również utrudnia proces przekształceń strukturalnych - "przechodzenie" od sektora wytwórczego do sektora usług - i spowalnia rozwój społeczno-gospodarczy. W tym kontekście uwydatniono znaczenie liberalizacji rynku pracy oraz charakter konfliktu pomiędzy wymogami nowoczesnych gospodarek (elastyczność) a poczuciem bezpieczeństwa i stabilności zatrudnienia.

Izabela Wróbel

Regularyzacja statusu nielegalnych imigrantów w Unii Europejskiej

Artykuł przybliży polskiemu czytelnikowi występujące w języku angielskim pojęcie regularisation (franc. régularisation, niem. Regularisierung) oraz jego znaczenie i zakres w prawie imigracyjnym, zachęcając do stosowania jako polskiego odpowiednika wyrazu "regularyzacja" i wyjaśniając różnice między tym pojęciem a używanymi zamiennie w polskiej literaturze przedmiotu pojęciami "legalizacja", "abolicja" i "amnestia". W przeciwieństwie do tych ostatnich, istotą regularyzacji jest przyznanie nielegalnemu imigrantowi prawa pobytu i wielu innych związanych z tym praw, m.in. prawa do podjęcia pracy. Niektóre z państw członkowskich Unii Europejskiej od kilku już dekad dokonują regularyzacji statusu nielegalnych imigrantów przebywających na ich terytoriach. Zdania na temat tego typu działań są jednakże podzielone, a wnioski płynące z przeprowadzonych badań niejednoznaczne. Dlatego za zasadne uznano przeanalizowanie różnych aspektów operacji regularyzacyjnych - ich przyczyn i podstaw prawnych, charakteru i rodzaju podejmowanych w ich ramach działań oraz ich skali i skutków.

Stefan Troebst

Europeizacja pamięci o wypędzeniach 2002-2007?

W artykule została omówiona polsko-niemiecka debata z lat 2002-2007 wokół problematyki upamiętnienia przymusowych migracji ludności w Europie XX w., zwłaszcza tuż po zakończeniu II wojny światowej. Debata została zainicjowana polsko-niemieckim sporem wokół zaproponowanego przez Związek Wypędzonych (BdV) Eriki Steinbach projektu wybudowania narodowego Centrum przeciwko Wypędzeniom w Berlinie oraz dyskusją wokół samego pojęcia "wypędzenie", która z biegiem czasu nabierała międzynarodowego charakteru. Z inicjatywy rządzącej w Niemczech SPD (poseł Markus Meckel) powstał pomysł stworzenia europejsko zorientowanego Centrum przeciwko Wypędzeniom, który został poparty przez rząd polski, a także przez państwa uczestniczące w dyskusji w ramach projektu Wyszehrad + 2. W efekcie w lutym 2005 r. w Warszawie ogłoszono powstanie Europejskiej Sieci "Pamięć i Solidarność" wspieranej przez rządy Niemiec, Polski, Słowacji i Węgier. Jednakże po dojściu do władzy w Niemczech jesienią 2005 r. CDU (wspólnie z SPD), a w Polsce Prawa i Sprawiedliwości doszło do ochłodzenia stosunków między obydwojma państwami, a wspólna realizacja projektu Europejskiej Sieci "Pamięć i Solidarność" stanęła pod znakiem zapytania.

Michał Weres

Imigranci meksykańscy w USA - zarys problematyki

Artykuł podejmuje kwestię współczesnej imigracji meksykańskiej do Stanów Zjednoczonych Ameryki. Przedstawione są główne informacje dotyczące jej skali i dynamiki, a także kontekst historyczny i społeczny zjawiska. Jednocześnie zarysowane zostają niektóre z problemów związanych z zastosowaniem odpowiednich modeli teoretycznych, służących analizie samej migracji oraz procesów z nią związanych, takich jak integracja ze społeczeństwem amerykańskim. Tekst ma charakter wprowadzający do wielowymiarowego i rozległego zagadnienia obecności imigrantów meksykańskich, także w kontekście innych osób pochodzenia latynoamerykańskiego, w USA.

Andrzej Graś

Ukraina jako kraj migracyjny - harmonizacja prawa ukraińskiego z prawem UE i międzynarodowymi standardami prawa o migracjach zarobkowych

Problem migracji siły roboczej jest problemem globalnym, również Ukraina borykająca się dotychczas z nadmierną emigracją, powinna przygotować się do wzrastającej imigracji do Ukrainy - głównie z państw Kaukazu i Azji Południowo-Wschodniej. Analiza dotyczy warstwy prawnej przygotowań Ukrainy. Na kilku przykładach z różnych kategorii aktów prawnych - Konstytucja, ustawy zwykłe, akty wykonawcze, wielo- i dwustronne umowy międzynarodowe Ukrainy - wykazano, iż mimo formalnego pierwszeństwa umów międzynarodowych w porządku prawnym Ukrainy konieczne są szerokie prace dostosowujące system prawny do międzynarodowego standardu traktowania pracowników migrujących i ich rodzin. Prace te będą dobrym wstępem przed adaptacją ukraińskiego prawa do wymogów UE w związku z planowanym przyszłym członkostwem Ukrainy w Unii.

Piotr Madajczyk
Odbiór w Niemczech film "Die Flucht"

Wiosną 2007 r. wyemitowany został w niemieckiej telewizji film Die Flucht, opowiadający w fabularnej formie historię ucieczki niemieckiej ludności cywilnej z Prus Wschodnich w końcowej fazie II wojny światowej. Jego emisja wywołała żywą dyskusję w mediach, także na forach w Internecie, dotyczącą zarówno samego filmu, jak i sposobu pokazywania w nim historii. Siłą rzeczy, dotyczyła ona także innych, związanych z tym wydarzeniem historycznym, problemów: przymusowe wysiedlenia, Armia Czerwona, zmiana granic, Polacy, Rosjanie itd. W niniejszym artykule podjęta została próba ukazania najważniejszych trendów prowadzonych dyskusji. Szczególnie istotne znaczenie miała w analizie strona internetowa telewizji ARD, na której przez dłuższy czas telewidzowie wymieniali swoje uwagi o filmie i pamięci historycznej w Niemczech.

Anna Górna-Kubacka
Migracje zarobkowe Wielkopolan po akcesji Polski do Unii Europejskiej

Artykuł omawia pojęcie migracji jej rodzaje rozmiary i kierunki. Przybliży też dyskusje na temat wielkości migracji Polaków, jej skutków w ujęciu demograficznym, ekonomicznym i społecznym w skali kraju oraz sposoby jej monitorowania. Następnie zostały przedstawione wyniki badań w Wielkopolsce nad tym zjawiskiem przeprowadzone przez WUP, dotyczące wielkości migracji po roku akcesji oraz w 2007 r. Badania te pokazują motywacje wyjazdów i oczekiwania z nimi związane. Z badań tych wynika, iż w najbliższych latach wielkość ich nie zmniejszy się, natomiast po 5-6 latach powinna się zmniejszyć w zależności od stanu gospodarki w kraju. W ostatniej części przedstawione są wnioski z badań i rekomendacje działań, które powinny być podjęte w celu zmniejszenia i zrjonalizowania tego zjawiska i jego konsekwencji.